

BŁAZEN (183) *sb m*

blazen (141), **blazno** (4), blazen *a.* blazno (38); blazen *BielŻyw* (5), *RejJóz* (2), *RejKup* (9), *BielKom* (3), *RejWiz* (20), *RejFig* (15), *BielKron* (17), *Mącz* (24), *SienLek* (2), *RejAp*, *GórnDworz* (3), *RejPos* (4), *RejZwierc* (9), *HistHel*, *PaprpPan*, *KochFr* (6), *BielSen* (3), *KochPieś*, *Calep* (10), *CiekPotr*, *KlonWor* (4); blazno *OpecŻyw* (4).

blazen (182), **blazen** (1) *PaprpPan*.

a *pochylone*, *e* *oraz* *o* *jasne*.

sg N blazen (69), blazno (1). $\diamond$ *G* blazna (8). $\diamond$ *D* blazn(o)wi (7), blaznu (2); -owi *BierEz*, *RejKup*, *RejWiz*, *BielKron*, *Mącz*; -u *LubPs*; -owi : -u *RejFig* (2 : 1). $\diamond$ *A* blazna (29). $\diamond$ *I* blazn(e)m (10). $\diamond$ *L* blaznie (1). $\diamond$ *V* blaznie (7). $\diamond$ *pl N* blaznowie (11), blazni (7); -owie *GroicPorz* (2), *Mącz* (2), *SienLek*, *GórnDworz*, *RejPos*, *BielRozm*; -i *BierEz*, *BierRozm*, *BielKron*; -owie : -i *RejWiz* (3 : 4). $\diamond$ *G* blaznów (9); -ów (3), -(o)w (6). $\diamond$ *D* blazn(o)m (1). $\diamond$ *A* blazny (13), blazn(o)w (1); -y *RejJóz*, *RejKup*, *RejWiz*, *RejZwierc* (3), *BielKron* (2), *BielSat*, *RejZwierc*, *WerGość* (3); -(o)w *BielKom*. $\diamond$ *I* blazny (4). $\diamond$ *L* blazniech (2), blaznách (1); -ech *Mącz*, *BielSen*; -ách *StryjKron*.

Sł stp, *Cn* *notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Kuglarz*, *komediant*, *aktor*; *dworski trefniś*, *wesołek*, *żartowniś*; *morio Mącz*, *Calep*, *Cn*; *sannio*, *scurra Mącz*, *Cn*; *effictor*, *funambulus*, *histrion*, *imitator*, *ludius*, *mimus*, *pantomimus*, *scoenobates*, *thymelicus*, *ventilator Mącz* (87) : *BierEz* P2, S3; [Jezus] *ftál* *lie* *iako* *blazno* *iaki/* *bo* *lie* *s* *niego* *na**fm**iewali* *iako* *z* *iaki**ego* *wily*. *OpecŻyw* 134v, 122; *OpecŻywSandR* 4v; *BielŻyw* 76; *A* *w**ždy* *lie* *nic* *nie* *w**łtydał* [*Krol*] *ku* *ćci* *Pána* *fwego/* *Skákác* *przed* *oną* *Archą* [...]. *Acz* *lie* *z* *niego* *ná* *on* *czás* *zoná* *iego* *śmiała/* *Y* *práwie* *go* *ku* *blaznu* *była* *przyrownála*. *LubPs* A6; *GroicPorz* 14v, xv; *ZLodzieie* *w* *nocy* *w**e**z**li* *w* *komore* *blaznowi/* *Y* *má**cáli* *po* *káciech/* *gdzie* *któ* *co* *włowi*. *RejFig* Dd4v, Aa3, B2, Aa8v [3 r.], Ccv, Ddv (14); *Błazni/* *ízaleni/* *pijanice/* *czárownice* *w* *powadze* *będą*. *BielKron* 136, 276v; *Morio*, *morionis*, *Latine stultus*, *Błazen/* *ízalony/* *yákie* *pánowie* *rádzi* *miewáya*. *Mącz* 232b, 73b, 157a, 161a, 198d, 207a (14); *GórnDworz* O3, P6v; *RejPos* 192; *BielSat* N4v; *HistLan* D4v; *KTo* *bez* *rozmyślu* *záczy**na* *fw**e* *íprawy/* *Może* *być* *názwan* *w* *kukle* *blazen* *práwy*. *RejZwierc* 214v, [193]v; *HistHel* D2; *Ośmdzieśiát* *lat* (*á* *to* *ie**st* *práwy* *wiek* *człowieczy*) *Czekála* *śmierć/* *zeby* *był* *Gąłká* *mówił* *grzeczy*. *Nie* *mogła* *fię* *doczekác/* *blaznem* *go* *ták* *wzięła/* *Y* *taż* *drogą/* *gdzie* *mądré* *záymuie/* *poięła*. *KochFr* 131, 77, 119 [2 r.]; *BielSen* 9, 9v [2 r.]; *Wádząc* *czuhy* *Tureckie/* *y* *wilczé* *kożuchy/* *Wádzić* *nálz* *bót* *kowány/* *rzezáné* *trzewiki/* *Zkąd* *nas* *blazny* *názywał/* *y* *krzcífz* *nas* *Stánczyki*. *PudłFr* 53, 25; *Calep* 674a; *WujNT* 18 *marg*; *Wízetecznicá/* *rufian/* *blazen* *ízachowány/* *Smiechotworcá/* *ci* *płuza* *miedzy* *ty**mi* *Pany*. *KlonWor* 57.

W porównaniu (4): *Ludzye* *iáko* *blaznowie* *Boży* *RejWiz* Cc6v, 87, 153v; *Ano* *lie* *Pan* *s* *tákowych* *nálz**ych* *ípraw* *ná**fm**iewác* *raczy/* *á* *práwiechmy* *ía* *iáko* *blaznowie* *iácy* *s* *ty**mi* *wymyśly* *fw**emi* *przed* *fwiętą* *oblicznością* *iego* *RejPos* [219]. *Cf* *też* *Zwroty*.

Przysłowie: *Bo* *ie**fli* *lie* *opuścífz* *ná* *wízeteczną* *wolą/* *Vzrzyfz* *ze* *ci* *ci* *miłtrze* *by* *blazná* *podgoła*. *RejWiz* 175v, 136.

Zwroty: »*jako* *blazen* *chodzić*«: *Swieczkem* *yá* *rołkósfy* *wzkardził/* *Iako* *Błazen* *takem* *chodził*. *Kapicza/* *Powroz/* *moy* *wbior* *RejKup* t8v.

»czynić z siebie błazna«: Nie czyń też s łiebie błazna/ lecz gdy co śmiefznego Możełz pocźciwie wtoczyć/ nie wtyday łie tego. *RejWiz* 44.

»za błazna mieć [kogoś]«: Są też iący kuglarze s powrozy s kukłami/ Co my ie łobie prławie tám zá błazny mamy. *RejWiz* 161.

»w błazna obrocić«: Iáko gi [czas] trácą opilcy/ oźráłcy/ kozerowie/ y ini wżeteczniczy/ co go połowicę záłpi/ á drugą połowicę iáko w błazná á w połmiech obroci. *RejZwierc* 103.

»naśmiewać się, śmiać się jako z błazna, przyjść w pośmiech jako błazen« (5): *OpecŻyw* 110, 122v; Wierz mi iżci łie s łiebie iáko z błazná łmieią. *RejZwierz* 122v; álbo by przełzedł [taki pan] w połmiech/ iáko nikczemny błazen. *GórnDworz* Ee6v; *WerGość* 243.

»jako błazen żyć«: A coź tu rzeką oni márni wymyłłacze/ Ná ktore tá powinność ledwe iż nie płacze. Co z naboźną figurą ták połtanowali/ Aby oblokłzy kukłę iáko błażni żyli. *RejWiz* 38.

Wyrażenie: »błazen (nie)trafny« (3): *RejFig* Ee; Obaczył łie Alexánder iż go od łłóńcá záłtąpił/ á gdy łie wżyłcy śmiali/ ięli mowić iż to błazen tráfný. *BielKron* 123v, 238v.

Szereg: »błazen a pochlebca; nie pochlebca, nie błazen« (1 : 1): *GroicPorz* b3v; drudzy z błazny á pochlebćami niemáło godźin vtracáią *ModrzBaz* 13.

Przen (7) :

a) *O człowieku* (3) : Ach wżechmogáci panie ktory tám wżytko widzyłz Patrząc tu na łwe błazny zas łie za nię nie wtydzyłz *RejJóz* Gv; *RejWiz* 29v; *RejPos* 335.

b) *O świecie* (2) : ieft łie náśmiać czemu/ Temu łwiátu márnemu błaznowi prławemu. *RejWiz* 104; *RejPos* 228.

c) *Głupstwo, nierozsądek* (2) :

błazen w czym (2): *RejWiz* Dd4v, 41 marg Cf Wyrażenie.

Wyrażenie: »Wenusow błazen« (2): Wenułow błazen w miłóści. *RejWiz* 41 marg, Dd4v.

2. *Obelżywie, pogardliwie: głupiec; nicpoń, hultaj; fatuus, stultus* *Mącz, Calep; insipiens, insultus* *Mącz; excors, gurdus, perfatuus, stolidus* *Calep* (89) : *BierEz* Q3; *BielŻyw* 8 [2 r.], 88, 121; *RejJóz* L7; *RejKup* Cv, c4v, g4v, K, 18v, n5v (8); *MurzHist* O3; Człowiek káždy rołtropny/ nie rad błaznow widzi *BielKom* B8v, F5, F5v; [młodzieniec, który chował się w domu] Wyęc yełli łie mu tráfi myędzy poćciwemi łudźmi być nye máyác włoby ładney bełpyeczności/ [...] radby co narychley włfedł/ dla częgo názwą go domálegáyem álbo błaznem yákiem nikczemnem. *GliczKsiąż* K7; *GroicPorz* i2v; Aby gdy miał co pokryć káždy w łwoiey łpráwie/ Boć łnádnie znác kto zacny/ á kto błazen prławie. *RejWiz* 189, 14v, 100v, 101; *RejZwierz* 104v, 127v, bb3v; Mądrego człowieká łą oczy w ięgo głowie/ á błazen w cieniu chodzi. *BielKron* 79v, 79, 79v, 80v [3 r], 81 (10); *Insulsus, Niefolony, niefmácny. Metaph. Głupi/ nietráfny/ gruby/ błazen. Mącz* 364c, 119d, 233b, 372c, 416c, 423d; *SienLek* 95v, 199; *RejAp* AA5v; *RejZwierc* 127, 236, [238]a; *StryjKron* 657 marg; *KochFr* 42; *KochSz* C2v; *WerGość* 236; *KochPieś* 27; *PudłFr* 26; *BielRozm* 4, 16; *Calep* 384b, 410b, 466b, 779a, 1008b, 1012b; *LatHar* 317; Y łą náłze fortele iáko łkorá Ryśia: Kto łię w tę nie oblecze/ zá błazná ten dźiśia. *KlonWor* 66, **3, 26.

Przysłowia: błaznow pełno wżędzie. *KochFr* 128.

Połzá bárzo ná błazná tá prozna vtrátá. *BielSat* C4 [idem] *BielRozm* 21.

Zwroty: »chodzić by błazen« (2): *RejWiz* 133v; Aták márnie tráćimy y czáfy y ípráwy/ Gdy kto chodzi s ízumnym łbem iáko błazen práwy. *RejZwierc* 252v.

»(u)czynić, działać [z kogo] błazna (błaznem)« (3): Xánt rzekł/ á czemuż ty kłámáfz/ Albo ze mnie błazná działáfz *BierEz* C4; *BielSat* C; *Calep* 532a.

»mieć [kogoś] za błazna« (6): *RejWiz* 74v; *BielKron* 81v; Medium digitum ostendere, Szudzić z kogo/ Za błazná mieć. *Mącz* 88d; *RejZwierc* 232v, 250; *Phil* M4.

»odmieniać w błazny« (3): Y Mędrzec poświádczá/ iż wino á biaległowki/ mądre ludźi w błazny odmieniáią. *WerGość* 244, 244, 254.

»poszaleć jako błazen«: [*biesiadnicy*] Stoł vleią y łáwy/ fiedzą iáko w łáźni/ A fámi pośzáleią iáko ini błáźni. *RejWiz* 67.

»żyć by błazen«: Káždy teraz winuie z ofobná fwe ípráwy/ Iże ták bez rozmyśłu żył by błazen práwy. *RejWiz* 163.

Szereg: »błazen a mądry; ani mądry ani błazen« (2 : 1): [*A nikt i*]m w tym nie przeszkodzi: Ani mądry ani błáźni *BierRozm* 6; *Mącz* 49a; *CiekPotr* 65.

3. Szaleniec, wariat, obląkany, chory umysłowo; insanus *Mącz Calep*; *demens Calep* (7) : *BielKron* 105v; *Mącz* 355d; [*Brutus*] Vchodząc potym ímierci czynił fie ízalonym/ Iáko błazen żártował ták záfwe s krolem onym. *PaprPan* Hhv; *Calep* 303a, 541a.

Zwroty: »czynić (się) (z kogo) błaznem (błazna)« (2): Brutus fie czynił błaznem. *BielKron* 105v marg; *Mącz* 216b.

Synonimy: **1.** *chwist, kuglarz, kunsztownik, maszkarnik, naśmiewca, podrzeźniacz, szalony, tanecznik, wila;* **2.** *bałamut, bezrozumny, głupi, gruby, szalony;* **3.** *szalony.*